

Taget ud af sammenhæng

– Om kontekst i idéhistorie

Den måske simpleste måde at definere, hvad idéhistorikere gør, er at sige, at de læser tekster i historisk kontekst. (Butler 2012: 158)

Hvad er det for en kontekst, du snakker om? Hvor er det, du vil have, at jeg skal lede efter den? Og svaret er: Tja, der er ikke nogen genvej til alvidenhed. Du må blive ved med at lede, indtil du finder den. (Skinner i Lassen & Thorup 2010: 180).

I den offentlige debat hører man ofte den, der føler sig misforstået, hævde, at et udsagn er 'taget ud af sammenhæng'. Det betyder, at meningen med en handling eller et udsagn er blevet misforstået, fordi handlingen eller udsagnet har fået lov til at stå alene uden den sammenhæng, hvori den, for den der handlede eller udtalte sig, gav mening (eller bare en anden mening end den man forsvarer sig imod). At forstå ting i deres sammenhæng er altså at indskrive dem i et tykkere net af handlinger, samtaler, fællesskaber, situationer eller andet, som disse handlinger eller ytringer var ment som et bidrag til.

Lad os tage et eksempel fra Dansk Pressenævn fra januar 2006. DSB havde klaget over, hvad de så som DR's misbrug af nogle udsagn, der kritiserede BaneDanmark men ikke, som DR fremstillede det, DSB. Pressenævnet gav DSB ret i "at de pågældende citater var taget ud af den sammenhæng, de oprindeligt var fremsat i, og at der var udeladt væsentlige dele, som viste, at den fremførte kritik ikke primært var møntet på DSB." (Møllerup 2006). I januar 2011 var det daværende finansordfører for SF, Ole Sohn, der mente, at Saxo Bank tog nogle af hans udtalelser om boligskat "ud af en sammenhæng" (Klinken 2011). I begge tilfælde er påstanden hos de, der føler sig misforstået, at hvis man ikke forstår udsagnene i deres konkrete sammenhæng, dvs. medinddrager den situation, de blev udtalt i, da misforstår eller decideret forvansker man udsagnene. Forstår man dem derimod ind i deres sammenhæng, indlejrer dem i den situation, hvori de fandt sted, da muliggøres en forbin-

delse mellem intentionen med handlinger eller udsagn, og fortolkningen deraf.

Denne artikels ærinde er at introducere og diskutere kontekst i aktuel idéhistorie, det vil sige de analytiske greb og metodediskussioner, der kan samles under betegnelsen kontekstualisme. Målet er at præsentere dette ofte meget diffuse begreb og påvise, hvorledes kontekstualisering bruges og forstås i den idéhistoriske forskning. Afsnit 1 introducerer ganske kort til idéhistoriens prekære placering mellem filosofi og historie. Afsnit 2 påpeger kontekstualismens opkomst i det sene tyvende århundredes historiografi, særligt dens formulering i Cambridge-skolen samt en socio-økonomisk kontekstkritik af heraf. Afsnit 3 er artiklens hovedafsnit og udlægger fire forskellige kontekstklynger, individkontekst, situationskontekst, sproglig kontekst samt kulturel/social kontekst. Afsnit 4 udlægger en række væsentlige kritikker af kontekstualismen fra idéhistorien selv, mens afsnit 5 runder af med at konkludere, at kontekstualisering er en uendelig men uomgængelig opgave for den idéhistoriske undersøgelse.

I

Det er næppe forkert at kæde den stadig voksende inspiration fra historie frem for filosofi i den internationale idéhistoriske forskning sammen med fokuset på kontekst og kontekstualisering. Generelt kan det formodentlig siges, at jo mere filosofisk inspireret en idéhistoriker, man er, desto mere skeptisk vil man være over for de erkendelsesmæssige gevinster ved kontekstualisering, hvorimod jo mere historisk inspireret man er, desto større vægt vil man lægge på kontekstualiseringen og med desto større skepsis vil man betragte alle ahistoriske analyseudsagn.

En 'ren' filosofi vil tilstræbe at vurdere udsagn efter en ahistorisk og global standard – Havde hun ret i, at vores sanser er passive? Kan X udledes af Y? Er dette en sand begrundelse for lighed?, etc. Filosoffen kan altså tillade sig at tage ting ud af deres sammenhæng uden at gøre vold på dem, da den konkrete situation, de blev ytret i måske nok har filosofihistorisk interesse, men for at være et sandt udsagn, skal det kunne udlejres fra alle konkrete sammenhænge, det er blevet udtalt i. En 'ren' idéhistorie stiller sig derfor i forhold til

filosofien, som Friedrich Nietzsche i *Menneskeligt, alt for menneskeligt*, hvor han skriver, at ”alt, hvad filosofen udsiger om mennesket, er i grunden ikke andet end et vidnesbyrd om mennesket inden for et *meget begrænset* tidsrum. Mangel på historisk sans er alle filosofers arvefejl.” (Nietzsche 2007: §2 - for modstillingen mellem ’filosofi’ og ’idéhistorie’ se Liveley & Reeve 1989; Schmidt 1990; Kelley 1990; Carlshamre 1994; Mouritsen 2003; Rorty 2007). Det er denne penduleren mellem tekst og historie der udgør yderpunkterne i kontekstbegrebets kontinuum. Ind imellem disse kan man placere forskellige ’konteksttyper’. Det er disse typer, jeg i det følgende vil forsøge at kortlægge i grove træk. Dels for at nuancere og berige et lidt for ofte primitivt begreb om kontekst, der kan efterlade læsere med et vist ubehag ved begrebet, dels for at antyde de mange hybrider og kombinationer af kontekstredskaber, der kan tænkes.

Hvor Nietzsche taler om arvefejl, kan vi mere retfærdigt tale om arbejdsdeling. Der er f.eks. også en vigtig differens mellem historikeren og idéhistorikeren, nemlig at man ”bør skelne mellem at studere tekster som kilder til forståelsen af en ekstra-tekstuel kontekst (social, politisk, økonomisk, institutionel etc.) og at studere kontekstuelle forhold for at forstå en tekst. Sidstnævnte er idéhistorikerens *métier* og gør idéhistorikeren distinkt [fra historikeren], selv når han eller hun tager et rent behavioristisk syn på tekster som handlinger.” (Haakonssen i Thorup, Stjernfelt & Jeppesen 2013). Derfor er sammenhæng – eller rettere: *kontekst* – en afgørende analytisk kategori i idéhistorien. Det er en af vores vigtigste adgangsbetingelser til mening.

Kontekstforklaringen forskyder sig altså hele tiden i linjen mellem to yderpunkter – et overordnet, måske endda universelt virkende princip og så tilfældet – der også begge er grænsen for kontekstualisering. Fælles for de ovenstående kontekstualiseringer er, at enkelttilfældet også har del i, er del af, noget andet og mere generelt end sig selv. Vi har derfor kontekstualiseringens skizofreni, nemlig at den altid er optaget af at forklare enkelttilfældet – denne tekst, dette begreb, dette dogme, denne sandhed – men at den må gå uden for enkelttilfældet selv for at forklare det, samtidig med at den ikke kan reducere enkelttilfældet til en indifferent delmængde af en helhed. Det er denne skizofreni, der forklarer kontekstualismens frustration, men også fristelsen til at erklære enten det helt universelle

eller det rent partikulære for det hele og dermed afvise konteksten. Jeg vil gerne afdramatisere yderpunkterne for i stedet at pege på de mange typer af kontekstualisering, der ligger imellem den snævraste biografisme og den bredest mulige inddragelse af f.eks. 'tidsånden'.

II

I det 20. århundrede, og særligt fra 1960'erne og frem, finder der en 'kontekstuel vending' sted inden for humanvidenskaberne, der lægger afstand til de generalistiske, åndshistoriske fortællinger til fordel for mere empirisk og lokalt specifikke læsninger. Denne 'vending' kan genfindes på tværs af de humanistiske videnskaber, hvilket kan illustreres ved opkomsten af en række afledninger af kontekstbegrebet: kontekstualisme (første gang brugt 1929 i en filosofisk sammenhæng), kontekstualisere (1934 i lingvistik), kontekstualisering (1951 i antropologi) og senest afkontekstualisere (1971 i sociologi). Uden at tillægge opkomsten eller brug af ord unødigt megen betydning, så illustrerer disse nye afledninger af kontekstbegrebet dets væsentlighed for humanvidenskabernes selvrefleksion og arbejds metode (Burke 2002: 164). Man kan også tænke på såvel Thomas Kuhns som Michel Foucaults arbejder, der fra start-1960'erne og frem demonstrerede, hvorledes vores erkendelse er strengt kontekstafhængig. "Hændelserne må stedfæstes i deres særegenhed på afstand af enhver monoton finalitet", som Foucault skriver i en tekst om Nietzsche fra 1971 (Foucault 2001: 57).

Tendensen fra midt-1960'erne og frem, særligt med folk som R. G. Collingwood, Quentin Skinner, Michel Foucault og andre, har været at gå meget dybere ned i rekonstruktionen af den specifikke sag og forklare den med skyldig henvisning til højere generalitetsniveauer men med egentligt fokus på, hvad der udspillede sig i det tætte sociale væv omkring det enkelttilfælde, man ønskede at analysere (Thorup 2012). I sin berømte 1960-indledning til Cambridge-udgaven af John Lockes *To afhandlinger om styreformen* skriver Peter Laslett, at opgaven er "at etablere Lockes tekst, som han ønskede den læst, at arrangere den i sin historiske kontekst, i Lockes egen kontekst, og at demonstrere forbindelsen mellem, hvad han tænkte og skrev med den historisk indflydelsesrige Locke [dvs. hans efterliv]." (Laslett 1988: 4).

Lasletts 'programerklæring' blev konstitutiv for den såkaldte Cambridge-skole, der tæller folk som Quentin Skinner, John Pocock, John Dunn, Annabell Brett m.fl., og som behandles kort nedenfor. Denne fokusering på den kontekstualistiske læsning er blevet dominerende i idéhistorien, hvilket kan illustreres ved forskellen mellem forordene i to idéhistoriske opslagsværker. I 1968-forordet til *Dictionary of the History of Ideas*, der var meget inspireret af idéhistoriens amerikanske 'fader' Arthur O. Lovejoy, nævnes godt nok "kulturelle rødder og historiske betydninger" (Wiener 1968: vii), men der reflekteres ikke over disses metodiske konsekvenser og opslagene ignorerer generelt kontekst til fordel for en filosofihistorisk tilgang, der lader idéerne have en betydning, der er uafhængig af tid, sted og person. I 2005-forordet til *New Dictionary of the History of Ideas* (der også har fået et opslag om 'kontekst' skrevet af Peter Burke) kritiseres denne ikke-kontekstuelle tilgang. Forordet lover, at den nye udgave "ikke kun fokuserer på idéer [...] men også på de kulturelle miljøer, som disse idéer opstod i, på udviklingerne og blandingen af idéer og på deres indflydelse i tid og sted langt fra deres oprindelse." Hvor det gamle værk "i vid udstrækning var en teksthistorie" er de nye opslag "generelt en kulturidéhistorie, der bruger mundtlig kommunikation, visuel kommunikation, kommunikation gennem praksis såvel som teksthistorie til at fremhæve en given idées påvirkning på en flæthed af forskellige mennesker." (Horowitz 2005: xxviii, xxxiii).

Der er et prekært forhold mellem tekst og kontekst. Prekært fordi hver af de to risikerer at blive det hele. Den amerikanske idéhistoriker Allan Megill opsummerer det således, at "idéhistorie er en genre af akademisk undersøgelse, der fokuserer på de fortidige tanker selv [...] Idéhistorie forsøger at situere idéer i en eller anden historisk kontekst og at fortolke disse idéer i lyset af denne kontekstualisering uden at reducere de undersøgte idéer til rene epifænomener af noget mere fundamentalt." (Megill 2005: 183-4). Teksten er altså udgangspunktet og interessen, mens konteksten er måden at nærme sig og interagere med teksten, der gennem kontekstualiseringen fremtræder stærkere som (netop denne) tekst end den gjorde, da vi kun havde teksten foran os. På samme måde siger den britiske idéhistoriker Stefan Collini, at "et konstitutivt element [i den idéhistoriske undersøgelse] er forsøget på at genskabe de anta-

gelses og kontekster, der bidrog til den meningsfylde, som sådanne tekster havde for deres oprindelige læsere”, og, kunne vi tilføje, deres skribenter (Collini 2008).

Problemstillingen blev taget mest berømt og indflydelsesrigt op af Quentin Skinner i hans polemiske artikel fra 1969, ”Mening og forståelse i idéhistorien”. Grundlæggende er han kritisk overfor to tilgange til idéhistorien: en eksternalistisk og en internalistisk tilgang. Den eksternalistiske tilgang refererer først og fremmest, men ikke kun, til marxismen, der reducerer enhver tekst til dens socio-økonomiske kontekst, altså enhver tekst er bestemt af andre ikke-tekstuelle forhold, først og fremmest de socio-økonomiske forhold. At afdække disse forhold er at forstå teksten. Forfatteren er uinteressant, idet hans motiver går restløst op i hans socio-økonomiske status, klasseposition eller lignende. Han er ren bærer af klassekarakteristika. Den internalistiske tilgang refererer også, men ikke kun, til Lovejoys position, og den afviser ifølge Skinner alle andre forhold end teksten selv. Teksten er et lukket fortolkningsmæssigt kredsløb. Der er intet andet end teksten. At forstå teksten er at læse den igen. Og igen.

Skinneres vej ud er den tekstuelle eller lingvistiske kontekstualisme, dvs. at placere den analyserede tekst i sammenhæng med de tekster og argumenter, som den er en henvendelse til og svar på. Skinner skriver, at forståelsen af en tekst kræver ”en begribelse af, hvad det har været meningen, at den skulle betyde, og hvordan det har været meningen, at denne betydning skulle forstås. [...] Det forekommer mig derfor, at den mest befordrende fremgangsmåde må være at begynde med at forsøge at opridse det fulde spektrum af kommunikationer, som man konventionelt ville have kunnet foretage i den givne situation gennem ytringen af det udsagn. Næste skridt må være at opspore relationerne mellem det givne udsagn og denne bredere sproglige kontekst for ad den vej at afkode den givne skribents hensigter.” (Skinner 2009a: 91). Konteksten bliver det grundlag, hvormed man som idéhistoriker kan vurdere, hvad det overhovedet er muligt, at denne forfatter på dette historiske sted og tid kunne have ment med sin tekst.

Idéer, tanker og forestillinger skal ifølge Skinner placeres i deres konkrete kontekst for at give mening i forhold til deres oprindelige formål. Tekster, begreber og argumenter er nemlig at forstå som

våben eller redskaber, der anvendes til at overbevise og legitimere. De ønsker altså at gribe ind i og påvirke vores verden – og derfor skal man forstå den forestillingsverden, de griber ind i og henvender sig til, for at forstå teksterne. Tekster har et forhold til deres omgivelser. De er i en vis forstand bestemt af omgivelserne, da en tekst, der taler helt forbi sit publikums forestillingsverden om f.eks. retfærdighed eller autoritet, ikke ville overbevise. Den ville være uinteressant for sit publikum. Tekster er derfor altid indskrevet i nogle særlige samtalemiljøer; de trækker på nogle fælles sprogbrug, fælles symboler, fælles begreber – og så forsøger de strategisk at ændre vores forståelse af disse for at legitimere forfatterens position som sand, god, retfærdig eller hvad det kan være.

Man må ifølge Skinner ikke give slip på det tætte sprogligt orienterede studie af teksten. Den enkelte tekst er ikke nok som for tekstualisterne, men den er heller ikke sekundær. Teksten skal placeres inden for dens lingvistiske kontekst. Det særlige ved det er, at sproglige ytringer betragtes som bestemte måder at handle på. Tekster – og her er det nok vigtigt at sige, at Skinner først og fremmest beskæftiger sig med politiske tekster – har et ærinde. De er altid tekstuelle interventioner, der sigter mod at overtale et bestemt publikum til at acceptere nogle bestemte argumenter. Den idéhistoriske analyse er en læsning af tekst såvel som kontekst, idet alle tekster betragtes som bidrag til helt specifikke politiske, moralske eller religiøse debatter, der har til formål at overbevise konkrete mennesker i en konkret sammenhæng. En forfatter er derfor altid indspundet i og begrænset af en sammenhæng, som vedkommende ikke bestemmer selv – og denne sammenhæng er helt essentiel at forstå for at kunne begribe, hvorfor en tekst argumenterer som den gør, og hvad det var, den ville sige, ikke til os nu og her men til datidens aktører.

Skinner og Cambridge-skolen fokuserer ret eksklusivt på én kontekst, nemlig den lingvistiske, og er generelt ikke særlig interesserede i f.eks. psykologiske eller socio-økonomiske kontekster. Men selv inden for Cambridge-skolen er der en ret interessant forskel mellem særligt de to store, Skinner og Pocock (se hhv. *Slagmark* nr. 33/2001 og *Ideas in History* nr. 3/2008 samt Boucher 1985). Skinner forstår lingvistisk kontekstualisering som det at placere en tekst i dens samtids diskussioner og debatter, dvs. i relation til andre tekster: ”Det, der basalt interesserer mig, er ikke tekster eller forfat-

tere, men fænomenet intertekstualitet. Jeg er interesseret i forholdene mellem tekster og studiet af disse forhold på en sådan måde at bestemte teksters performativitet afdækkes.” (Skinner i Tricoire & Lévy 2007). Man kunne også sige, at for Skinner er andre tekster en teksts kontekst.

Pocock er kritisk over for det, som han ser som Skinners overdrevne prioritering af forfatterens intention med sin tekst. På trods af Skinners insisteren på intertekstualitet er han stadig optaget af, hvad forfatteren eller teksten ville, dens performativitet. Og her er Pocock mere optaget af, at forståelsen af en tekst ikke går gennem en rekonstruktion af dens forhold til andre tekster, men derimod dens forhold til de paradigmer eller sprog den tilhører, f.eks. naturet, common law, republikanisme eller hvad det kan være. For Pocock er det ikke forfatteren men paradigmet (eller paradigmerne), forfatteren arbejder indenfor, der bestemmer tekstens mening: ”Sprog er den matrix, inden for hvilken tekster som begivenheder sker, og vores historie[skrivning] bliver mindre en historie om individuelle indsatser og forfatterhandlinger end en sproghistorie eller [...] en historie om diskursers kontinuiteter.” (Pocock 2009: 113). Så hvor Pocock situerer teksten i de paradigmer, sprog – vi kunne også kalde det diskurser – som den trækker på og hvis forudsætninger den deler, så vil Skinner situere tekster i de konkrete og polemiske kontekster, som teksten søger at gå i dialog med. Der er måske en temperamentsforskel her. Skinner er generelt optaget af bruddet, nyskabelsen, manipulationen med det eksisterende vokabular, med det han kalder for ’den innovative ideolog’ (Skinner 2009b), hvorimod Pocock insisterer på, at (idé)historiens vigtigste enheder ikke er forfatteren, enkeltteksten eller dette præcise argument, men de teoretiske og lingvistiske strukturer, der bestemmer og begrænser, hvad en forfatter kan skrive.

Cambridge-skolen og særligt dens kontekstfokus har fra sin start og til i dag været genstand for en omfattende kritik af både deres specifikke greb, dets filosofiske forudsætninger og overhovedet muligheden for og nytten af kontekstualisering i det hele taget (se Bevir 2002, 2009; Clark 2004: kap. 7; Lamb 2009a, b). Jeg vil vende tilbage til en mere generaliseret kritik af kontekstualisering nedenfor, men som et eksempel på den nuancering, og vel egentlig ’hybridisering’, jeg gerne vil kortlægge, fremdrages her en slags

intern kritiker, nemlig Ellen Meiksins Wood, der anvender Cambridge-skolens generelle tilgang men forskyder kontekstniveauet fra det lingvistiske til det sociale. I sine foreløbige to bind om politisk idéhistorie, der strækker sig fra den græske antik til oplysningstiden tager hun ligesom Cambridge-skolen udgangspunkt i, at selv de mest tilsyneladende evigtgyldige værker "blev skrevet som reaktioner på specifikke historiske omstændigheder." Vi vil bedre forstå, hvad "de har at sige, og selv hvordan det kan kaste lys på vores egen historiske tid, når vi har en eller anden forståelse af, hvorfor de sagde det, til hvem de sagde det, med hvem de debatterede (eksplicit eller implicit), hvordan deres umiddelbare verden så ud for dem og hvad de mente skulle ændres eller bevares." (2008: 3). Vi er nødt til at kende "hvilke spørgsmål, de forsøgte at besvare, og disse spørgsmål konfronterer dem ikke som filosofiske abstraktioner men som specifikke problemer stillet af specifikke historiske vilkår i en kontekst af specifik, praktisk aktivitet, sociale relationer, presserende spørgsmål, utilfredsheder og konflikter." (Ibid.: 4).

Det er her til slut i citatet, vi kan begynde at se en kontekstforskydning mellem Cambridge-skolen og Wood. Hvor Skinner ville tilslutte sig det ovenstående, så ville han se den relevante kontekst, afdækningen af de presserende spørgsmål mm., som værende afdækket gennem samtalen mellem tekster. Wood derimod kritiserer denne afgrænsning for at reducere 'det sociale' til 'det intellektuelle' og for at gøre det politiske liv til et sprogspil. Skinners opgør med tekstualismen bliver til endnu en tekstualisme, godt nok en intertekstualisme men ikke desto mindre en historie om afkoblede teksters eget liv, afkoblet fra deres forfattere, de sociale vilkår og interaktionen imellem forfatter og omverden. Der er, siger Wood, i hele Skinners omfattende arbejde om det tidligt-moderne "ingen substantiel overvejelse om landbrug, aristokratiet og bønderne, jordfordeling og jordbesiddelse, den sociale arbejdsdeling, social protest og konflikt, befolkning, urbanisering, handel, økonomi, produktion og borgerskab." (Ibid.: 9). Konteksten bliver reduceret til en ren intellektuel samtale. Der er kun teksters samtale, løstrevet fra den større sammenhæng de var del af, og også de mange andre spørgsmål og udfordringer de var del af end at være kommentarer til andre værker.

Wood introducerer som udbygning af Cambridge-skolen en

slags socialidéhistorie, en ”social-kontekstuel tilgang” (2012: 27), der analyserer tekster som Cambridge-skolen, men som udvider eller forskyder kontekstforståelsen, særligt til krydsfeltet mellem de historisk varierende koblinger af ejendomsretsforhold, politisk dominansforhold og sociale konflikter. Hun læser den klassiske kanon af politiske tænkere ud fra den socio-økonomiske sammenhæng, de levede i, ud fra tænkernes position og rolle i denne sammenhæng, og ikke mindst ud fra den forståelse af denne sammenhæng, som de selv havde og præsenterede i deres værker. Woods tilgang ”rejser spørgsmål om, hvordan sociale konflikter sætter rammen for politisk kontrovers” (Ibid: 28), og så historiserer hun denne konfliktualitet med udgangspunkt i skiftende socio-økonomiske forhold via en marxistisk inspireret analytik på de økonomiske og ejendomsretslige udviklinger. Det er nemlig, argumenterer Wood, ikke uinteressant eller irrelevant for vores politiske tænkere, hvem de økonomiske aktører er, hvad og hvordan der produceres, hvem der ejer hvad og hvorfor, hvem der garanterer og legitimerer samfundsordenen etc. **Vi kan ikke, siger Wood, udifferentieret arbejde med størrelser som ’middelalderen’, ’det tidligt-moderne’, ’kapitalismen’** (der så i deres monumenalitet eller epokalitet bliver til kausalforklaringer) men må tværtom arbejde os frem imod en forståelse af deres kompleksitet og også deres nationale eller regionale differens. Wood hævder derfor, at en historisk differentieret socio-økonomisk kontekstualisme, der ser på ”forskelle mellem forskellige mønstre af ejendomsrelationer og de forskellige statsdannelsesprocesser” (Ibid.: 13) er forudsætningen for en ordentlig læsning af den politisk-teoretiske kanon.

Om end Woods kritik nok i en vis udstrækning er en karikatur af Skinners arbejde, så er der det sande og interessante deri, at hun retter vores opmærksomhed mod mangfoldigheden af mulige kontekstniveauer, og ikke mindst hvorledes der er et udvekslingsforhold imellem de spørgsmål, vi analytisk er interesseret i at besvare, og så de kontekstniveauer vi forsøger at besvare dem med. Derfor er der nu grund til at afdække og systematisere de forskellige kontekstmuligheder lidt nærmere.

Figurens fire felter samler hver en klynge af beslægtede kontekstmuligheder, der identificeres som samlet omkring individkontekst, situationskontekst, sproglig kontekst samt kulturel/social-kontekst. I det følgende vil jeg ganske kortfattet gennemgå, diskutere og illustrere disse fire klynger. Såvel figuren som gennemgangen skal forstås som et ikke-udtømmende, pragmatisk forslag til mulige arbejdsniveauer for den idéhistoriske kontekstualisering.

Individkontekst. Der er ofte megen skepsis overfor individkonteksten, da mange frygter, at den degenererer til biografisme eller psykologisme, hvor en tænker eller skribent reduceres til sin baggrund eller sin psykologi; eller rettere at deres idéer reduceres til at være produktet af mors pietistiske opdragelse, som nogle har set i Immanuel Kants filosofi eller til deres særegne psykologiske dispositioner, måske endda deres sindssyge som hos den sene Friedrich Nietzsche. Det er dog ikke givet, at der skal finde en sådan reduktionisme sted, når vi bevæger os på individkontekstniveau. Biografisme er en giftig genre, når vores fokus er på, hvordan denne præcise person tænkte og skrev: Hvad er vedkommendes sociale status og erhvervsmæssige og familiære baggrund? Hvilke idé-traditioner er vedkommende opdraget i og bekendt med? Hvilken tro og hvilke loyaliteter har vedkommende, og hvad det betød tro, nation, stand etc. på dette tidspunkt, dette sted og for denne person? Man kunne også være interesseret i at vide, hvordan vedkommendes køn spillede ind i forhold til idéer f.eks. om det sociale, om autoritet, om mennesket, hvor det ikke er nok at bestemme forfatterens køn men også er nødvendigt at forstå, hvad det var at være et bestemt køn, at indgå i kønnede relationer, hvordan kønsadfærd blev forstået og reguleret, hvilke kønnede metaforer der var i spil på det specifikke tidspunkt.

Dermed også sagt, at enhver kontekstualisering ofte kræver analyse på en række forskellige niveauer, da f.eks. køn er så meget andet og mere end kun et persontræk. Der er f.eks. dem, som kombinerer individkonteksten med en sociologisk ramme eller situationskontekst, som når der søges en beskrivelse af f.eks. en generation som f.eks. '1914-generationen', hvor en række enkeltindividens biografi udviser nogle fællestræk, der kan siges at gøre deres personlige erfaringer til også en gruppes erfaringer og deres tanker til en generations tanker. Det er f.eks. fremragende gjort i Rüdiger Safranskis

Heidegger-biografi, der netop handler om 'Heidegger og hans tid', som undertitlen siger, og hvor han dokumenterer, hvorledes "Heideggers opdagelse og fremhævelse af øjeblikket hører hjemme i tyvernes feberagtige nysgerrighed og metafysiske lyst til eksperimenter" (1998: 193), en nysgerrighed han deler med en række andre i tiden, der udvikler begreber og filosofier med familielighed til Heideggers øjebliksbegreb. Max Webers berømte studie i *Den protestantiske etik og kapitalismens ånd* af forholdet mellem religiøs tro og økonomisk praksis er et forbilligt eksempel på en kontekstuel analyse, der bevæger sig mellem det generelle og det individuelle.

Den mest gennemførte udgave af individkontekst finder vi i den italienske mikrohistorie (Egholm 1999), der ikke vil fortælle historie på et generelt niveau for dermed at forklare det individuelle, men derimod fortælle historier om det individuelle for derigennem at forklare det generelle. Mikrohistorie studerer små enheder, ofte individer, over begrænsede tidsstræk. Mikrohistorie tager udgangspunkt i meget små enheder, såsom tilsyneladende betydningsløse enkeltindivider, institutioner eller landsbyer for derigennem at afdække historiske mønstre og processer af mere omfattende rækkevidde. Kildematerialet er et andet end kanoniseret tekst, idet man i stedet for generelt materiale som f.eks. statistik og klassikere søger efter personligt materiale som f.eks. dagbøger, personlige regnskaber, breve, øjenvidneberetninger, officielle dokumenter omkring personen eller byen etc. Med andre ord: individualiseret kildemateriale. Kravet om den meget detaljerede og tætte beskrivelse af handlinger og fænomener i specifikke kontekster begrænser mængden af kildemateriale. Udgangspunktet er, at enhver begivenhed, enhver handling, er med til at forme kulturen, men også at kulturen – det sociale spilleregler – kan afdækkes blot man analyserer begivenheder eller handlingsforløb meget tæt. Hermed afvises også nødvendigheden af at inddrage en stor mængde kildemateriale og de lange varigheder for at fremanalysere det kulturelle niveau.

Det fineste eksempel på mikrohistorie finder vi hos den italienske historiker Carlo Ginzburg i hans *Osten og ormene* med undertitlen "kosmos ifølge en 1500-tals mølle". Her er fokus ikke de apersonlige rammer eller strukturer for livet men på Mennochio, denne helt konkrete møllers mentale univers, hans religiøse forklaringer, omgivelser, læsninger osv. Det, som Ginzburg i en introduktionstekst til mikrohistorie kalder "en minutøs analyse af et afgrænset kildemateriale, knyttet til et

i øvrigt ukendt individ.” (Ginzburg 1999: 202).

Måden, den italienske mikrohistorie ofte skriver på, er gennem statens eller kirkens arkiver, den skriver den forfulgtes historie igennem forfølgernes arkivalier, gennem retsprotokoller og forhørsrapporter – hvilket jo skaber sine egne problemer. Ginzburgs greb er at fokusere på alle de tilfælde, hvor Mennochio og hans forhørere taler forbi hinanden, hvor de ikke forstår hinanden, særligt de tilfælde hvor inkvisitorerne prøver at tvinge Mennochios forklaringer ind i et meningsunivers, der er genkendeligt for dem og for officiel kirkelig teologi. Ginzburgs metodegreb er dernæst at hævde at disse misforståelser afslører et hidtil upåagtet meningsunivers blandt datidens bønder: ”Den manglende overensstemmelse mellem domernes spørgsmål og de anklagedes svar – en uoverensstemmelse, der hverken kunne være forårsaget af de sindsoprivende forhørsmetoder eller torturen – afslørede et lag af folkelige trosforestillinger, der grundlæggende var selvstændige.” (Ginzburg 2006: 18). Inkvisitorerne mente, Mennochio tilhørte en hemmelig kættersk sekt, andre kunne mene han var rablende vanvittig i sine religiøse forestillinger om en stor ost, hvorudfra verdens liv udsprang, en teologi om verdens selvbefrugtning. Ginzburg bruger hans svar på spørgsmålene – hvor indbyrdes modstridende og underlige de end er – som udgangspunkt for at spore deres mulige ophav: hvad kunne han have læst og hørt om, hvilke ideer cirkulerede blandt bønderne på den tid?

Ginzburg prøver altså at forklare det genealogiske ophav til Mennochios meget særegne teologi gennem plausible læsninger af mulige oprindelseskilder, gennem tolkning af mulige spor. Ginzburg anser uoverensstemmelser i sit tekstuelle kildemateriale som tegn på uoverensstemmelser eller kampe uden for teksten, i den sociale kontekst. Disse uoverensstemmelser bliver derfor anledning til en minutuøs rekonstruktion af konteksten. Den mikrohistoriske metode, nærlæsningen af enkelttilfælde frem for generaliseringen ud fra gennemsnittet, er særlig anvendelig når det gælder rekonstruktionen ikke af det kollektive liv men det intime og private, det uofficielle og implicite, det levede frem for det udtalte liv.

Biografien kan let føre os over i bibliografien – hvad og hvem har vedkommende læst? – samt til problemfeltet ’forfatter?’/’intellektuel’, hvor man som med f.eks. ’kunstner’ eller andre

stillingsbetegnelser må gøre sig klart, at også disse er historisk variable, og hvor spørgsmålet om, hvordan den, man er interesseret i, forstod sit eget produktive virke ofte er afgørende for at forstå, hvad det var vedkommende ville, hvorfor der blev skrevet på den måde, og hvordan vedkommendes tekster og idéer kunne vandre og virke. Det bringer os over i venstre, nedre felt i figuren:

Situationskontekst. I modsætning til individkontekst angår denne kontekstklynge ikke en tænkers eller forfatters egenart men vedkommendes andel i en større sammenhæng, der kunne være det samtalefællesskab, som en given forfatter mener sig del af, og som man derfor må medtænke som baggrund for det skrevne. Det kan være selve tekstproduktionens eller tekstlæsningens vilkår, som behandles nedenfor; eller det kunne være en polemisk kontekst eller sagforhold, som teksten intervenserer i forhold til, f.eks. en debat om ligestilling i 1900-tallet, den tidlige oplysningstids debat om den bedste kunst var den antikke eller den moderne, eller en videnskabelig debat om eksistensen af vakuum. I sit monumentale tre-bindsværk om Oplysningstiden foreslår Jonathan Israel det, han kalder for en ”kontroversialistisk tilgang” (2006: 23), og som vi kan oversætte til en polemisk kontekst, der fokuserer på de konflikter, som en forfatter eller et værk kaster sig ud i. I Israels værk er der en fascinerende pendulering mellem to bærende kontekstniveauer, dels en lang række nedslag i konkrete debatter og polemikker og dels en påstand om en overordnet konfliktlinje imellem ’den moderate oplysning’ og ’den radikale oplysning’, hvoraf sidstnævnte konflikt og kontekst er værkets vigtigste figur. Dikotomiseringen mellem de to opponenter i den moderate og den radikale oplysning bruges til at læse den lange række af debatter og konflikter i perioden, samtidig med at læsningen af de konkrete konflikter bruges til at dokumentere og substantialisere påstanden om, at Oplysningstiden ikke var én, men tværtom var skåret over i to indbyrdes modstridende lejre, der brugte filosofi, censur, bogproduktion, brevskrivning og meget andet i kampen for deres egne udgaver af oplysning.

En situationskontekst vil derfor ofte være den umiddelbare og lokale sammenhæng, som en tekst eller et argument er forstået som bidrag til, og vil lige så ofte involvere lokale, polemiske, halv- og helt ukendte aktører. Den tysk-fødte idéhistoriker Jan-Werner Müller har introduceret ideen om ’imellem-figurer’ (2011: 3), der medierer mellem forskellige sfærer, f.eks. ideologi og politik, og som også inkluderer

skribenter, hvis bidrag til idéernes historie ikke først og fremmest er originale tanker og idéer men snarere et virke i idéernes tjeneste gennem deres popularisering og udbredelse. De ligger netop imellem idéernes opståen og deres udbredelse og deres virke kan ofte være afgørende for at forstå, hvordan idéer spredes og almengøres. Hermed er vi ovre i det, jeg i figuren har kaldt for receptionskonteksten, der har udviklet sig til en ganske omfattende undergenre, ofte samlet under betegnelserne boghistorie, læsningens historie eller – som der stod i forordet til det nye idéhistoriske opslagsværk – kommunikationshistorien. Den boghistoriske kontekst (Finkelstein & McCleery 2006; Bjerring-Hansen & Jelsbak 2010) er blevet opsummeret af dens vigtigste udøver, Robert Darnton, som ”den trykte kommunikations sociale og kulturelle historie.” Målet ”er at forstå, hvordan tanker er blevet formidlet på tryk, og hvordan menneskers tankevirksomhed og adfærd er blevet påvirket af det trykte ord” (2007: 7; se også hans studier: 1985, 1990, 2003). Boghistorikere siger ofte, at forfattere ikke skriver bøger. De skriver tekst. Bogen er altså andet og mere end teksten. Den er sin egen tekst, en mertekst som det er nødvendigt at forstå, hvis det ikke er tekstens specifikke indhold men dens tilblivelse og udbredelse, vi er optaget af.

Bogen eller andre materielle tekstformer er i sig selv et ekspresivt medium, der producerer mening og forståelse. Særligt har man søgt at bruge publiceringshistorie som en genvej til at forstå litterær efterspørgsel i allerbredeste forstand, altså: Hvad var man interesseret i hvornår? Hvad er det relative forhold mellem religiøse, filosofiske, litterære, praktiske titler? Hvordan spiller nationale, regionale, sociale, kønsmæssige forhold ind i den litterære efterspørgsel? Derudover har man kombineret publiceringshistorien med den bredere kulturhistorie og påvist, hvordan forskellige tilsyneladende irrelevante forhold som vejret, vejnettet, import/eksport-forhold, udvikling i trykkekunst, udviklinger i boghandlererhvervet med mere har haft afgørende indflydelse på, om og hvordan forskellige bøger er blevet distribueret. Der er noget sådan som ’typografiske talehandlinger’.

Særlig opmærksomhed er blevet givet til vigtigheden af andre tilsyneladende irrelevante forhold, nemlig på bogens fysiske kvaliteter såsom længde, typografi, størrelse på marginen, længden på kapitler – i et temanummer om boghistorien fra *Passage* fra 2007 er der

f.eks. en spændende artikel om bogomslagets betydning ikke blot for bogens udtryk men også dens reception, dens appel med mere. Gérard Genette (1997) har udviklet en hel typologi og analytik omkring det, han kalder for tekstens paratekst, der angår forord, kolofoner, forfatternavn, titler, dedikationer, noter mm., der også har en historie og en funktion. Ydermere har det boghistoriske arbejde gjort os opmærksom på en fejltagelse, vi ofte begår – måske særligt som komparative idéhistorikere – nemlig at antage, at vores tekstudgaver er lig dem, tekstens forfattere skrev, og lig dem de fortidige læsere læste. F.eks. er der behov for at revurdere kritikken af Montesquieus og Rousseaus læsning af Locke, da de kun havde adgang til en fransk oversættelse af Lockes to afhandlinger, der var kraftigt beskåret og indholdsmæssigt ændret.

Generelt reflekterer idéhistorikere nok for sjældent over autenciteten af de tekster, vi anvender som kilder til vores forfatteres meningsunivers. Boghistorien påviser, hvordan tekster nærmest systematisk er blevet forvansket og ændret igennem hvert led, og hvordan vi ofte ikke har adgang til originalmanuskripter men må forlade os på senere, halvsuspekterede udgaver. Hertil kommer hele spørgsmålet om tekster, der først meget sent er blevet bøger i egentlig forstand. Forelæsningsmanuskripter sammenskrevet af de studerendes noter måske årtier eller endda århundreder senere, som det er tilfældet med Kants pædagogikskrift eller Hegels retsfilosofi. Problemet med boghistorien, set fra en idéhistorisk synsvinkel er ofte, at forfatter såvel som tekst synes at forsvinde eller som minimum miste primat.

Forbundet med boghistorien har vi læsningens historie. Hvor boghistorien kan siges at fokusere på tekstens materialitet, der fokuserer læsningens historie på dens reception. Idéen er, at vi må udvikle en differentieret og kontekstualiseret analytik i forhold til læseren. Læsning er en fortolkende aktivitet, og vi tager derfor afgørende fejl, hvis vi ekstrapolerer fra tekstens interne mening til dens reception. Den franske historiker Roger Chartier har meget rammende skrevet: ”En bog ændrer sig i kraft af, at den ikke ændrer sig, når verden forandres [...] eller når dens måde at blive læst på forandrer sig.” (1994: 16). Teksten er der, den ligger der, men måden den bliver forstået som tekst, som litteratur, som advarsel eller opfordring, som vedkommende eller fortidig, ændrer sig. Meningstilegnelse er altid konkret og kontekstuel. Læsningens historie insisterer på læseren som ikke bare en historisk og kontekstuel specifik læser men også som en aktiv og intentionel medlæser af den

skrevne tekst. Læsningen er også en mertekstuel bevægelse, en betydningstilskrivelse, der kræver sin egen analyse og måske endda sin egen analytik.

Endelig kan man pege på, at også finansiering og institutionisering af vidensproduktion (f.eks. 'frie ånder' eller universitetsansatte) såvel som dens relation til andre magter f.eks. i form af censur eller bestillingsarbejde og det bredere spørgsmål om hvilken offentlighed eller offentlig sfære der findes, som bl.a. Jürgen Habermas (1975) har skitseret, også ofte vil være relevant for forståelsen af såvel tekst som udbredelse. Dermed har vi allerede bevæget os op i figurens øvre halvdel, der i særlig grad angår det, der sætter vilkår for idé-producenten.

Sproglig kontekst. Jeg har allerede ovenfor behandlet Cambridge-skolens udgave(r) af sproglig kontekst og vil derfor ikke berøre dem mere her, ligesom jeg også kun vil nævne en anden udgave af sproglig kontekstualisering, nemlig begrebshistorien, hvis mest prominente udøver, den tyske historiker Reinhart Koselleck har skrevet, at "fortidens sociale og politiske konflikter må afkodes med deres datidige begrebslige begrænsninger som medium og med blik for den selvforståelse, som dengang kom til udtryk i de deltagende parters sprogbrug." (2007: 65). Begreber er også dynamiske og tætte tekstlæsninger er nødt til at historisere begrebsbetydningen for at kunne forstå, hvad tekstens indhold var for skribenten. Vi kan ikke forvente, at begrebsindhold og begrebers forhold til hinanden er stabile over tid.

Den sproglige kontekst kan også angå de metaforer, der anvendes (se *Slagmark* nr. 47, 2006 for metaforhistorikeren Hans Blumenberg), de skjulte medbetydninger, der findes i sproget, f.eks. når man parafraserer eller skjult citerer og henviser, hvilket kunne være til 'forbudte' tænkere, eller når man trækker på sproglige former som ironi eller satire eller de retoriske traditioner som forsvarstalen eller den skolastiske argumentationsform. En tekst vil også ofte indskrive sig i en litterær genre, hvor det er relevant at spørge, hvad det betyder for såvel forfatter, tekst og læsning, at det f.eks. hedder *Det kommunistiske manifest*. Manifestet er en særlig genre (se Nygaard 2011: kap. 1), der adskiller sig fra tragedien, komedien, romancen, afhandlingen, kærlighedsdigtet, avisartiklen eller andre genrer. Det er en særlig måde at sætte en tekst og dens mening på, og der er en

række form- og stilkrav til en sådan genre, som man mere eller mindre rigtigt skriver sin tekst ind i.

Fra Michel Foucault og andre kender vi hele komplekset omkring paradigmer, ideologier, diskurser, tankesystemer og dispositiver, hvis indre kompleksitet og forskelle ikke skal optage os her som andet end mellemed til den fjerde og sidste kontekstklynge, idet disse og lignende sprog kan siges at placere sig imellem den sproglige kontekst, som de begrebsliggør sig gennem og den socio-kulturelle kontekst, som de virker i. Det kunne f.eks. være her, vi var interesseret i størrelser som 'liberalisme', 'katolicisme', 'positivisme' og andre almenbegreber, eller det kunne som hos Foucault være 'biopolitik', 'statsræson', 'seksualitet' og andre måder, vi historisk har organiseret og systematiseret vores blik på og stillet spørgsmål til verden og os selv på.

Den kulturelle og sociale kontekst. Ligesom den sproglige kontekst er også denne klynge på strukturniveau og angår det, som rammesætter idé-producenten. I modsætning til situationskontekstens polemikker finder vi her en epokes temaer eller problematikker. Det er også her, vi undersøger, hvad der talte som viden og hvordan i en given sammenhæng, dvs. de institutionelle forhold omkring autorisering af viden og vidensproduktion; her sociale, økonomiske og kulturelle forhold ligger, og som vi ofte går til ved hjælp af andre discipliner som f.eks. sociologien, teologien eller politologien. Der er en vis epokalitet på færde her, noget der er overgribende, ude af direkte kontrol og påvirkning, noget der virker ind som vilkår på dem og det, vi er interesserede i.

Det er også her, vi går hen, hvis vores interesse er at forstå den tids- og historieforståelse, der er på færde hos en tænker eller tekst. Begrebshistorikeren Reinhart Koselleck har gjort meget for at afdække de temporaliseringer, der ligger i vores begreber samt i vores forholdemåder, og han har foreslået en opdeling i en førmoderne og en moderne tidsforfølelse. Den gamle tids 'erfaringsmættede' begreber afløses af det modernes 'forventningstunge' fremtids- eller bevægelsesbegreber. Hvor det før-moderne menneske levede med forestillingen om et forestående liv, der i store træk ville ligne dets forfædres, hersker der hos moderne mennesker en forestilling om en fremtid, der skal skabes. Historieskabelse er selve det modernes grundlæggende karakteristika, der sætter sig spor i alle prægnante begreber. Derfor er det også her i overgangen fra det førmoderne til det moderne, at der opstår et for os genkendeligt begreb om historie. Hvor der før kun kunne findes histo-

rier om konkrete objekter eller subjekter, lande, konger etc. opstår historie som et selvstændigt begreb i det moderne. Med det moderne opstår begrebet 'historie' som et subjekt.

Tidslighed, historieforståelse, idéen om hvilken tidsalder vi lever i (måske endda opkomsten af idéen om overhovedet at leve i en tidsalder) såvel som de kollektivstørrelser, vores aktører forstår sig selv ind i – bystat, klan, nation, kristenhed, menneskehed, race etc. – hører hjemme her, og alle henviser de til de mere eller mindre tvingende og ikke mindst fælles erfaringer og strukturer, der virker uafhængigt af enkeltaktørerne selv. Det er også derfor her, vi finder åndshistorie, forestillinger om tidsånden, den kollektive mentalitet.

Den formodentlig mest konsekvente og rendyrkede version af denne bevægelse, så langt væk i skemaet fra et **mikrohistorisk** niveau som man kan komme, er den franske mentalitetshistorie (Ariès 1983; Iggers 1997: kap. 5). Mentalitetshistorie søger at bestemme og forklare de bevidste og ubevidste forestillinger, som i forskellige kulturer og til forskellige tider har været baggrund for menneskers handlinger og ageren i samfundet. De fælles forestillinger for en hel kultur, civilisation, epoke eller region. Mentaliteten er for mentalitetshistorikerne 'elementære reflekser', dvs. sproglige, kropslige, erkendelsesmæssige, erfaringsmæssige skemaer, der for den enkelte tilbyder sig som selvfølgelig erkendelse, praksis og respons, og som har generel udbredelse.

Mentalitet kan siges at være mere materialistisk end ånd og mere idealistisk end ideologi eller klassebevidsthed. Som en af ophavs-mændene til mentalitetshistorien, franskmanden Jacques Le Goff har skrevet: "Mentaliteternes historie arbejder på dagligdagens og de automatiske mekanismers plan. Det, som den individcentrerede historie ikke når, får mentalitetshistorien fat på. Den afslører det upersonlige i et individs tankeverden, det som var fælles for Cæsar og den ringeste af hans legionærer, Ludvig den hellige og bonden på hans godser, Columbus og matrosen på hans Caravelle" (Le Goff i Wittendorff 2005: 2). Med andre ord, det upersonlige og fælles i en civilisations eller epokes tankeverden, det forklaringsunivers som alle i epoken deler, tidens viden og erfaringssituation.

Ambitionen er at udtale sig om en epokes åndstilstand eller overordnede mentalitet og adskiller sig derfor fra traditionel historie ved ikke at være særligt interesseret i begivenheder og hændelser men

derimod i det, der kaldes *longue durée* – den lange varighed, det lange stræk – det vil sige de længerevarende strukturer, der bestemmer, indrammer, muliggør og begrænser en given periodes mentalitet. Mentalitetshistorie bliver en refleksion over det varende og det varige i stedet for de historiske forandringer, mod den inderlige erfarings tid frem for det udvendige samfunds rum, som det bl.a. fremgår af Philippe Ariès' bøger om hhv. døden og barndommen (1973, 1974). Konkret for historieskrivningen betyder det, at de enheder og aktører, vi normalt tillægger værdi: historiske personligheder, store begivenheder og nationale samfund forsvinder til fordel for regionale, langstrakte studier af, hvad en epoke tænkte, eller rettere: hvad det var muligt for en epoke at tænke.

Det, mentalitetshistorie fortæller os, er, at vi går fejl ved at stirre os blinde på begivenheder som forandringsfaktorer, og at forandring er langt langsommere, langt mindre bevidst men også langt mere gennemgribende, end vi forestiller os. Et oplagt eksempel er overgangen fra en præmoderne mentalitet præget af en religiøs verdensopfattelse til en moderne præget af en naturvidenskabelig verdensopfattelse. Disse to mentaliteter strukturerer vores forståelse af verden og bestemmer i vid udstrækning, hvad vi overhovedet kan tænke – og dermed hvordan vi kan fortolke de begivenheder, som vi ellers normalt i historieskrivningen tillægger så stor værdi. Det er mentalitetshistoriens opgave at forklare, hvordan ideer og forklaringer bliver til almen, kollektiv bevidsthed og underbevidst forestilling hos alle i en given epoke og region. Den tyske sociolog Norbert Elias er en slags mentalitetshistoriker i sit værk *Om civilisationsprocessen* (1978), hvor han kigger på bl.a. etiketteforskrifter og eftersporer, hvordan adelens manerer forandrede sig og blev mere disciplinerede og civiliserede, og hvordan de siden blev generaliseret til hele samfundets høfligheds- og dannelsesmønster. Periodens erkendelses- og kommunikationsformer sætter grænser for, hvad der overhovedet kan tænkes, f.eks. skal vi formodentlig langt op i historien før en konsekvent ateisme kan tænkes. Det mentale værktøj er hele det sæt af ord, begreber, måder at tale om bestemte fænomener på, der er til rådighed for os, når vi skal danne vores forestillinger om os selv og den virkelighed, vi er en del af.

IV

Den norske idéhistoriker Trond Berg Eriksen skriver, at ”Idéhistorikeren læser gamle tekster som symptomer.” (Eriksen 2003: 24). Det er formodentlig en vigtig del af den utilfredshed mange, også idéhistorikere, har med idéhistorien og særligt med kontekstualisering, nemlig at analysen har det med at gøre tekster til andet end tekster, nemlig til symptomer, tegn eller andet afledt af noget ikke-tekstuel, af konteksten, hvorved tekstens ’farlighed’ reduceres. Kontekstualisme risikerer at blive en reduktionisme, hvor teksten restløst forklares af sine angivelige baggrundsbetingelser. Teksten er da ikke andet end en refleks af sin kontekst (Diggins 1984: 153).

Som den amerikanske idéhistoriker Warren Breckman siger i en nylig interview-bog, så kan den kontekstualistiske tilgang måske ”også være en skjult måde at neutralisere den normative kraft, som fortidige tekster kunne udøve i nutiden.” Spørgsmålet er ifølge Breckman, om ”kontekstualisering hæmmer eller muliggør kritik?” (i Thorup, Stjernfelt & Jeppesen 2013). Vi kunne også udvide hans spørgsmål til, om kontekstualisering hæmmer eller muliggør forståelse? Der er nemlig en vedvarende intern idéhistorisk kritik af kontekstualismen, der helt grundlæggende mener, at kontekst fejlagtigt prioriteres over tekst, eller endnu mere radikalt formuleret, at der ikke er andet end tekst, og at kontekst derfor i bedste fald bare er en form for tekst og i værste fald er en aftekstualisering.

Nogle af de væsentligste og mest almindelige kritikere af kontekstualisme angår en mistanke om, at kontekstens partikularisme overskygger tekstens universalisme. En kontekstualisering tenderer nemlig til at prioritere forskel over lighed, at flytte fokus væk fra teksten og dens argument ved at se den som et symptom eller illustration af noget andet. Det er ofte den filosofisk orienterede kritik, der vil sige, at i hvert fald store tekster og idéer netop er kendetegnet ved deres ahistoricitet; eller som sociologen Randall Collins siger i sit storværk om de sociologiske mekanismer bag vidensproduktion: ”Intellektuelle er mennesker, der producerer afkontekstualiserede idéer.” (1998: 19). Idéerne er måske nok opstået på et særligt tidspunkt, men deres opståen er dels uafhængig af denne kontekst i indhold, og dels er indholdets mening og betydning universelt relevant. Ikke al fortid er et fremmed land. Der er nogle idéer og indsigter, vi forstår som samtidige og relevante, selv om de blev formu-

leret for meget lang tid siden i sammenhænge meget fremmede for os i dag. Kontekstualisering, siger kritikken, fattiggør altså de store idéer og tekster ved at lokalisere og begrænse dem i tid og rum. Kontekstualisering, siger kritikken, fratager teksten eller idéen dens karakter af Begivenhed, dens egenskab af (ind)brud i virkeligheden (Ankersmith 2005), dens karakter af pludselig at sætte det radikalt nye.

John Diggins (1984) har fremsagt den kritik, at kontekstualisering, særligt lingvistisk kontekstualisering, risikerer at anvende en nutidig forståelse af idéer og idéproduktion på en fortid, der havde andre forestillinger om, hvem man skrev til og hvorfor. En kontekstualisering vil ofte fokusere på, hvad ærindet med teksten var, dens umiddelbare samtalepartnere og dens formål som intervention i samtiden, men fortidens forfattere og tænkere, måske mere end nutidens, opfattede deres ærinde, siger Diggins, mere i evighedens skær end i deres samtids. Disse idéaktører producerede, hvad de selv opfattede som distinkt afkontekstualiserede sandheder. De følte sig nutidige med antikkens tænkere og de skrev, hvad de så som universelle, transcendent sandheder. Kontekstualistens svar kunne være, at det sikkert ganske rigtigt er sandt, men at det da (også) er denne forestilling om evighed og transcendens, der skal medkontekstualiseres og forklares.

En anden, mere historisk orienteret kritik går på, at vi får en evig regres mod det stadigt mindre og stadigt mere partikulære (og en stadigt mere specialiseret arbejdsdeling blandt detailekspertter), der dels besværliggør sammenligninger og brug af generelle termer (hvordan taler vi om 'det moderne' eller 'oplysningen', hvis vi har opsplittet disse fænomener i massevis af moderniteter og oplysninger?). Der er også her en frygt for, at der faktisk er et modsætningsforhold mellem kontekstualisering og historisering, idet kontekst er et øjebliksbillede, der ikke særlig godt kan fange historiens strøm, og som ikke nødvendigvis har blik for, at forskellige tider (og forskellige historikere) har forskellige relevante kontekster.

Disse kritikker er enige om at advare imod at postulere eller fastfryse en særlig kontekstualisering som udtømmende og er en vigtig påmindelse om, at kontekstualisering let kan degenerere til en slags overdommer-position på historiens vegne, hvor analytikeren både kan overskue sammenhæng og tekst og dermed belære forfatteren om den egentlige baggrund for hans eller hendes værk og tanker. Kritikkerne påmindes om, at tekst er langt mere dynamisk end 'kontekst'

antyder, og at det er væsentligt ikke at lade erkendelsesinteressen glide fra tekst til kontekst. Der er, så længe det er en idéhistorisk erkendelsesinteresse, et tekstuel primatforhold, hvor kontekst er en læsestrategi for erkendelsen af noget andet, nemlig teksten. Vi bør nok også her fremdrage en væsentlig forskel, der ofte glemmes i kontekstkritikken, nemlig mellem dem, der er optaget af forståelsen af denne specifikke tekst (som ofte er kritikernes foretrukne), og så dem hvis analytiske projekt ikke er denne ene tekst i dens unikhed men derimod, hvordan et sæt af tekster udgjorde en fællesmængde eller idéklynge, en diskurs eller paradigme, en ånd eller mentalitet, en selvfølgelighed eller sandhed i tiden, hvor formålet med analysen af hver enkelt tekst er at rekonstruere denne fællesmængde, og hvor det mere er forekomsten end det specifikke indhold af teksten, der er relevant for analysen.

En af de mest spændende kontekst-kritikker kommer fra den amerikanske udgave af dekonstruktiv historieskrivning og her særligt Hayden White og Dominick LaCapra (Kramer 1989; Cornell 1995). Deres forskelle til trods, insisterer de begge på, at sprog og tekster har en flerhed af meninger, hvorfor kontekstualisering fredeliggør og fattiggør en tekst ved at fiksere og begrænse dens mulige mening. Forfatteren er ikke i kontrol over sin tekst eller sin intention og enhver teksts mange kontekster interagerer og konflikterer med hinanden. Derfor undslipper teksten såvel sin forfatter som idéhistorikeren. Opgaven bliver i stedet at fremskrive så mange mulige betydningslag og intertekstuelle samtaler mellem lag i teksten og mellem tekster som overhovedet mulig.

Som White siger det, så er der en "uudslettelig relativitet i enhver repræsentation af historiske fænomener" (1999: 27), der er en funktion af sproget og dets 'gengivelse' af begivenheder; en gengivelse der altid sætter et skel mellem begivenhed og repræsentation. Det, White ønsker at demonstrere gennem sine yderst tætte og komplekse læsninger er, hvorledes erkendelse af begivenheden, som er repræsenteret gennem sprog, og som vi nærmer os gennem sproglige fortolkninger, altid allerede undslipper vores forsøg. Enhver historieskrivning er, siger White, netop en historie. Den må altså adlyde nogle troper, tragedie, komedie, romance, farce, fremskridt, degeneration etc., men, siger han, en sådan krønikeskrivning "kræver et valg mellem typer af plotstrukturer, der gives af

historikerens kulturelle tradition. Og mens konvention kan begrænse dette valg til den rækkevidde af typer af plotstrukturer, der menes passende for repræsentationen af den type begivenhed der undersøges, så er dette valg stadig i det mindste relativt frit. Der er ingen nødvendighed, logisk eller naturlig, der behersker beslutningen om at plote sekvensen af begivenheder som en tragedie snarere end en komedie eller romance.” (Ibid.: 9). Kontekstualisering er ingen vej ud af dette, da den jo netop er en plot- og sprogstyret gengivelse, der i og af sig selv forvrider meningsskabelse.

White såvel som LaCapra anerkender kontekstualiseringens nytte, men er mere optaget af ”at læse tankevækkende tekster og undersøge deres interaktion med – ikke kun deres symptomatiske gentagelse eller forstærkning af, men også deres kritiske udfordringer af – mangfoldige kontekster.” (LaCapra 2004: 17). De er optaget af at læse tekster som havende ”både dokumentariske (eller faktuelle) og arbejds-lignende (eller performative) dimensioner, der udvikles til forskellige grader og som er relateret på forskellig vis i specifikke tekster eller ’former for tekster.” Pointen er, at ”ingen tekst er et rent dokument, der giver et fuldt transparent vindue til verden.” (LaCapra 1983b: 53). En antagelse, som White og LaCapra mener, mange kontekstualister abonnerer på. Noget af det mest spændende ved de dekonstruktive læsninger, som White og LaCapra foretager – se f.eks. White 1987; Capra 2000 & 2009 – er måden, hvorpå de spiller kontekster ud imod hinanden og immuniserer fortolkningen imod enhver analytisk arrogance eller kausal simplicitet. Deres egentlige dekonstruktion kunne også siges at være teksten snarere end konteksten. De søger at undergrave alle differencer mellem tekst og andet, f.eks. skellet mellem ’høj’ og ’lav’ litteratur, mellem tekst og forfatter, tekst og omverden, tekst og læser, mellem tekstens inderside og yderside – ikke ved at påstå, at der ikke er nogen forskel, men ved gennem tætte læsninger at vise, hvorledes disse forskelle konstant imploderer for alle tekstproducenter, og det vil sige både den analyserede forfatter eller tekst og analytikeren selv (og hendes tekst). De viser, at enhver tekst er uregerlig, ikke bare for den, der skriver – med Roland Barthes’ (1994) og Michel Foucaults (1998) proklamering af forfatterens død – men også for læseren og analytikeren (Harlan 1989). Og derved bliver deres bestræbelse yderst relevant for idéhistorikerens selvrefleksion, idet implikationen er, at man skal passe på med kontante udsagn om intention, reception, mening

og påvirkning, idet enhver tekst – læst grundigt nok – i sidste ende undslipper komplet forståelse. Den dekonstruktivistiske kontekstkritik er ikke en afvisning af hverken tekst- eller kontekstbegrebet, men bør forstås som en besindelse på alle analysers ufærdighed, alle tekstlæsnings karakter af tekst, som derfor overholder og også bestemmes af de samme sproglige muligheder og begrænsninger som den analyserede tekst, og ikke mindst om analytikeren som også en historisk situeret entitet i behov for medkontekstualisering i læsningen. Vi kan ikke tage noget for givet eller for bogstaveligt, men det betyder ikke, at alt er tavshed efter endt tekstlæsning.

Generelt må det siges om den omfattende kontekstkritik, at når den angår kontekstualiseringens fremgangsmåde og udsigekraft, da er den ofte nyttig og nødvendig (se f.eks. Kragh 1996; Jay 2011), men at når den, som man til tider ser, påstår, at kontekstualisering er nytteløs, da kan vi trygt og uden omkostninger ignorere den. Meget af den kritik baserer sig på et fladt og udifferentieret kontekstbegreb, der angiveligt skulle betyde, at man skulle kunne identificere én faktor med klar, entydig og dominerende kausalpåvirkning af en given forfatter, tekst eller idé; én kontekst til én idé: et kontekstbegreb og en analytisk bestræbelse, man endnu savner at se nogen praktisere. Hvis man skal skrive om Platon bør man vide meget om antikken, om de genrer, han skrev indenfor, de filosoffer han kendte etc. Hvis man skal skrive om Machiavelli bør man vide meget om renæssancen, om Firenzes forhold og Italiens tilstand, om inspirationen fra de romerske tænkere etc. Så enkelt kan kontekstualiseringens påbud også skitseres.

V

I idéhistorisk forskning, skriver den svenske idéhistoriker Sven-Eric Liedman, ”kan en manifest ideologis kontekst aldrig fuldt ud forklares, dvs. der er intet definitivt svar på, hvorfor et sæt af forestillinger, værdier og normer ses som normalt og prisværdigt på dette sted og til denne tid. Men der er stadig en enorm forskel mellem en rig og en fattig forklaring på, hvorfor bestemte idéer er fremtrædende i en særlig historisk epoke. Her, som i de fleste humanistiske studier må, målet være en vidende, kritisk, alsidig, intelligent og dristig argumentation.” (i Thorup, Stjernfelt & Jepsen 2013).

Konkluderende har påstanden i denne artikel været, at hvor idéer og tekster for idéhistorikeren er historisk situerede fænomener, der er kontekst den ramme, der gør dem forståelige. Det er en påstand om idéen og teksten som en historisk begivenhed. Denne analytiske ageren – kontekstualisering – kan vi forstå som en rekonstruktion af de relevante omstændigheder i hvilken en tekst blev skrevet og læst, dvs. de forforståelser, intentioner, sprog, konventioner, ydre begrænsninger, begreber, der informerede tekstskriveren, og som gav teksten dens muligheder og form, og som en rekonstruktion af, hvad det var, der gjorde den forståelig som tekst i sin samtid, dvs. hvordan det var muligt for læsere i tekstens samtid at forstå, hvad der indholdsmæssigt stod. ”Relationerne mellem specifikke tekster og specifikke, konkrete kontekster”, skriver Annabel Brett i en introduktionsartikel til aktuel idéhistorie, ”bør forstås som en ligeligt kompleks og gensidigt bestemmende. Enhver fremtidig aktør er ikke kun begrænset af, hvad han eller hun kan begribe, men også af, hvad han eller hun kan legitimere og begrunde, af de delte forventningshorisonter implicit i et givent sprog.” (Brett 2002: 119).

Jeg skrev ovenfor om ’en rekonstruktion af de relevante omstændigheder’, og det er selvfølgelig relevanskriteriet, der volder enhver kontekstualisering problemer. Er den relevante sammenhæng ikke alt? Og er derfor enhver kontekstualisering ikke en gøren vold på vores materiale? Ligger der ikke altid allerede en ’tagen ud af sammenhæng’ i enhver læsning, ja selv i den mest grundige kontekstualisering? Der må man åbent erklære, at jo, kontekstualisering er et grovt instrument til en delikat proces; enhver kontekstualisering er vold på det, der analyseres. Men, og det er afgørende, det er den historiske analyses vilkår (og formentlig enhver forståelses vilkår). Vi kan kun tilnærme os. Fortiden, teksten, den anden forbliver fremmed – men med lidt anstrengelse ikke helt ukendt.

Kontekstualisering er den villedede og planlagte tilnærmelse, og vi må vende en hermeneutisk mistanke imod os selv og erkende den iboende fare for anakronisme, så snart vi ønsker at forstå det, der er os fjernt eller fremmed. Kontekstualisering er en aktiv handling på det empiriske materiale bestemt af vores erkendelsesinteresse. Det er en analytisk handling, der producerer merbetydning i forhold til teksten, idet kontekstualiseringen hævder at udtale sig om sammenhænge for tekstens tilblivelse, udformning, virkningshistorie med mere, der måske ikke var

præsent for tekstens forfatter eller samtidige læsere. Kontekstualisering er altså en art magtudøvelse overfor teksten og forfatteren – og vel egentlig også overfor læseren af vores analyse. Der er en analytikerens arrogance, som kan beklages, men som ikke kan undværes. Kontekstualisering er at gøre det præsent, der er nødvendigt for at afdække *vores* spørgsmål til teksten. Teksten bestemmer ikke sin kontekst. Det gør vores spørgsmål til teksten. Den relevante kontekst findes derfor i samspejlet mellem vores spørgsmål og tekstens historicitet.

Kontekstualisering er meningsproducerende – vi får mere at vide om teksten, end den giver af sig selv – men også meningsreducerende – vi fravælger andre mulige kontekster. Konteksten findes altså ikke. Den udvælges og (re)konstrueres; særlige dimensioner isoleres og prioriteres. Den relevante kontekst bestemmes ikke af teksten selv men af den analytiske interesse. Og det, der i sidste ende bestemmer om, det er en god kontekstualisering eller ej, er, om de udvalgte elementer fremmer vores forståelse af tekstens op-rindelse, mening og efterliv.

Litteratur

- Ankersmit, Frank (2005): *Sublime Historical Experience*, Stanford: Stanford University Press.
- Ariès, Philippe (1973): *Centuries of Childhood*, Harmondsworth: Penguin.
- Ariès, Philippe (1974): *Western Attitudes toward Death from the Middle Ages to the Present*, Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Ariès, Philippe (1983): “Mentalitetshistorie”, *Kultur og klasse*, vol. 12, nr. 48, s. 30-57.
- Asdal, Kristin m.fl. (2008): *Tekst og historie. Å lese tekster historisk*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Barthes, Roland (1994): “Forfatterens død” i Barthes: *I tegnets tid*, Oslo: Pax.
- Bevir, Mark (2002): “The Role of Contexts in Understanding and Explanation” i Hans Erich Bödeker (red.), *Begriffsgeschichte, Diskursgeschichte, Metapherngeschichte*, Göttingen: Wallstein.
- Bevir, Mark (2009): “Contextualism: From Modernist Method to Post-Analytic Historicism”, *Journal of the Philosophy of History*, vol. 3, s. 211-224.
- Bjerring-Hansen, Jens og Torben Jelsbak, red. (2010): *Boghistorie*, Aarhus: Aarhus

- Universitetsforlag.
- Boucher, David (1985): *Texts in Context. Revisionist Methods for Studying the History of Ideas*, Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers.
- Brett, Annabel (2002): "What is Intellectual History Now?" i David Cannadine (red.), *What is History Now?*, Houndsmill: Palgrave Macmillan.
- Burke, Peter (2002): "Context in Context", *Common Knowledge*, vol. 8, nr. 1, s. 152-177.
- Butler, Leslie (2012): "From the History of Ideas to Ideas in History", *Modern Intellectual History*, vol. 9, no. 1, s. 157-169.
- Carlshamre, Staffan (1994): "Sant eller intressant? Filosofi och idéhistoria" i Lennart Olausson (red.), *Idéhistoriens egenheter. Teori- och metodproblem inom idéhistorien*, Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.
- Chartier, Roger (1994): *The Order of Books: Readers, Authors, and Libraries in Europe between the 14th and 18th Centuries*, Stanford: Stanford University Press.
- Clark, Elizabeth A. (2004): *History, Theory, Text. Historians and the Linguistic Turn*, Cambridge, Mass. & London: Harvard University Press.
- Collini, Stefan (2008): "Intellectual History", www.history.ac.uk/makinghistory/resources/articles/intellectual_history.html.
- Collins, Randall (1998): *The Sociology of Philosophies. A Global Theory of Intellectual Change*, Cambridge, Mass.: Belknap Press.
- Cornell, Saul (1995): "Splitting the Difference: Textualism, Contextualism, and Post-Modern History", *American Studies*, vol. 36, nr. 1, s. 57-80.
- Cowan, Brian (2006): "Intellectual, Social and Cultural History: Ideas in Context" i Richard Whatmore & Brian Yong (red.), *Palgrave Advances in Intellectual History*, Houndsmills: Palgrave Macmillan.
- Darnton, Robert (1985): *The Great Cat Massacre and other episodes in French cultural history*, New York: Vintage Books.
- Darnton, Robert (1990): *The Kiss of Lamourette. Reflections in Cultural History*, New York & London: WW Norton & Company.
- Darnton, Robert (2003): *George Washington's False Teeth. An Unconventional Guide to the Eighteenth Century*, New York & London: WW Norton & Company.
- Darnton, Robert (2007): "Hvad er boghistorie?", *Passage*, nr. 57, s. 7-27
- Diggins, John Patrick (1984): "The Oyster and the Pearl: The Problem of Contextualism in Intellectual History", *History and Theory*, vol. 23, nr. 2, s. 151-169.
- Egholm, Liv (1999): "Mikrohistorie", *Den Jyske Historiker*, nr. 85, s. 20-46.
- Elias, Norbert (1978): *The Civilizing Process*, New York: Urizen.
- Eriksen, Trond Berg (2003): *Hva er Idéhistorie*, Oslo: Universitetsforlaget.
- Finkelstein, David & Alistair McCleery, red. (2006): *The Book History Reader*, 2. udg., London & New York: Routledge.
- Foucault, Michel (1998): "What is an author?" i James D. Faubion (red.), Michel Foucault: *Essential Works, vol. 2: Aesthetics*, London: Penguin.

- Foucault, Michel (2001): "Nietzsche – genealogien, historien", i Søren Gosvig Olesen (red.), Michel Foucault: *Talens forfatning*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Ginzburg, Carlo (1999): Mikrohistorie: To eller tre ting jeg ved om den" i Ginzburg, *Spor. Om historie og historisk metode*, København: Museum Tusulanum.
- Ginzburg, Carlo (2006): *Osten og ormene – kosmos ifølge en 1500-tals møller*, Aarhus: Klim.
- Genette, Gérard (1997): *Paratexts. Thresholds of Interpretation*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Habermas, Jürgen (1975): *Borgerlig offentlighet. Henimot en teori om det borgerlige samfund*, København: Gyldendals norske forlag.
- Harlan, David (1989): "Intellectual History and the Return of Literature", *American Historical Review*, vol. 94, s. 581-609.
- Iggers, Georg G. (1997): *Historiography in the Twentieth Century*, Middletown: Wesleyan Press.
- Israel, Jonathan (2006): *Enlightenment Contested. Philosophy, Modernity and the Emancipation of Man, 1670-1752*, Oxford: Oxford University Press.
- Jay, Martin (2011): "Historical Explanation and the Event: Reflections on the Limits of Contextualization", *New Literary History*, vol. 42, s. 557-571.
- Kelley, Donald R. (1990): "What is Happening to the History of Ideas?", *Journal of the History of Ideas*, vol. 51, nr. 1, s. 3-25.
- Kelley, Donald R. (2007): "Ideas of Periodization in the West", i Q. Edward Wang & Franz L. Fillafer (red.), *The Many Faces of Clío. Cross-Cultural Approaches to Historiography*, Oxford & New York: Berghahn Books.
- Klinken, Jens Anton Tingstrøm (2011): "Ole Sohn: Jeg er taget ud af sammenhæng", *Politiken*, 28. januar.
- Koselleck, Reinhart (2007): "Begrebshistorie og socialhistorie", i Jens Busck, Jeppe Nevers & Niklas Olsen (red.), Reinhart Koselleck: *Begreber, tid og erfaring*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Kragh, Helge (1996): "Om kontekstuel videnskabshistorie. Et historiografisk essay", *Vest*, vol. 9, nr. 1, s. 37-52.
- Kramer, Lloyd S. (1989): "Literature, Criticism, and Historical Imagination: The Literary Challenge of Hayden White and Dominick LaCapra" i Lynn Hunt (red.), *The New Cultural History*, Berkeley: University of California Press.
- LaCapra, Dominick (1983a): *Retinking Intellectual History. Texts, Contexts, Language*, Ithaca & London: Cornell University Press.
- LaCapra, Dominick (1983b): "Intellectual History and Defining the Present as 'Postmodern'" i Ihab Hassan & Sally Hassan (red.), *Innovation/Renovation. New Perspectives on the Humanities*, Madison: University of Wisconsin Press.
- LaCapra, Dominick (2000): *History and Reading. Tocqueville, Foucault, French Studies*, Toronto: University of Toronto Press.

- LaCapra, Dominick (2004): *History in Transit: Experience, Identity, Critical Theory*, Ithaca & London: Cornell University Press.
- LaCapra, Dominick (2009): *History and Its Limits. Human, Animal, Violence*, Ithaca & London: Cornell University Press.
- Lamb, Robert (2009a): "Recent Developments in the Thought of Quentin Skinner and the Ambitions of Contextualism", *Journal of the Philosophy of History*, vol. 3, s. 246-265.
- Lamb, Robert (2009b): "Quentin Skinner's Revised Historical Contextualism: A Critique", *History of the Human Sciences*, vol. 22, nr. 3, s. 51-73.
- Lassen, Frank Beck & Mikkel Thorup (2010): "Tekstfortolkeren. Interview med Quentin Skinner", *Slagmark – tidsskrift for idéhistorie*, nr. 57, s. 171-189.
- Laslett, Peter (1988): "Foreword" i John Locke, *Two Treatises of Government*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Lively, Jack & Andrew Reeve (1989): "General Introduction" i Lively & Reeve (red.), *Modern Political Theory from Hobbes to Marx. Key Debates*, London & New York: Routledge.
- Machimer, Peter (1994): "Selection, System and Historiography" i Kostas Gavroglu m.fl. (red.), *Trends in the Historiography of Science*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Møllerup, Jacob (2006): "Citater taget ud af sammenhæng. Afgjort den 24. januar 2006", www.dr.dk/OmDR/Lytternes_og_seernes_redaktoer/Presseetik/Presseetik/2006/0822101419.htm.
- Mouritsen, Per (2003): "Hvorfor idéhistorie – og hvordan?", *Politologiske Studier*, nr. 1, s. 8-17.
- Müller, Jan-Werner (2011): *Contesting Democracy. Political Ideas in Twentieth-Century Europe*, New Haven & London: Yale University Press.
- Nietzsche, Friedrich (2007): *Menneskeligt, alt for menneskeligt*, Frederiksberg: Det lille forlag.
- Nygaard, Bertel (2011): *Guldalderens moderne politik. Om krisediagnose, utopi og handling hos Johan Ludvig Heiberg*, Aarhus: Aarhus Universitetsforlag.
- Pocock, J.G.A. (2009): "Texts as events: reflections on the history of political thought" i Pocock: *Political Thought and History. Essays on Theory and Method*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Rorty, Richard (2007): "Filosofiens historiografi: fire gener", *Slagmark*, nr. 50, s. 129-156.
- Safranski, Rüdiger (1998): *En mester fra Tyskland. Heidegger og hans tid*, København: Samlerens bogklub.
- Sebastián, Javier Fernández (2007): "Intellectual History, Liberty and Republicanism: An Interview with Quentin Skinner", *Contributions to the History of Concepts*, vol. 3, s. 103-123.
- Schmidt, Lars-Henrik (1990): "Den interpreterende konstruktion", *Den Jyske Histo-*

- riker*, nr. 50, s. 55-64.
- Skinner, Quentin (2009a): "Mening og forståelse i idéhistorien", i Frank Beck Lassen og Mikkel Thorup (red.), Quentin Skinner: *Politik og historie*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Skinner, Quentin (2009b): "Moralske principper og social forandring", i Frank Beck Lassen og Mikkel Thorup (red.), Quentin Skinner: *Politik og historie*, København: Hans Reitzels Forlag.
- Thorup, Mikkel (2012): "Intellektuel historie", *Temp*, nr. 4, s. 177-189.
- Thorup, Mikkel, Frederik Stjernfelt & Morten Haugaard Jeppesen, red. (2013): *Intellectual History. 5 Questions*, København: Automatic Press.
- Tricoire, Emmanuelle & Jacques Lévy (2007): "Interview with Quentin Skinner: Concepts only have histories", www.espacestemp.net/document3692.html.
- White, Hayden (1987): *The Content of the Form. Narrative Discourse and Historical Representation*, Baltimore & London: Johns Hopkins University Press.
- White, Hayden (1999): *Figural Realism*, Baltimore & London: Johns Hopkins University Press.
- Wiener, Philip P. (1968): "Preface", i *Dictionary of the History of Ideas*, New York: Charles Scribner's Sons.
- Wittendorff, Alex (2005): "Mentalitetshistorie", www.historie-nu.dk.
- Wood, Ellen Meiksins (2008): *Citizens to Lords. A Social History of Western Political Thought from Antiquity to the Late Middle Ages*, London & New York: Verso.
- Wood, Ellen Meiksins (2012): *Liberty and Property. A Social History of Western Political Thought from Renaissance to Enlightenment*, London & New York: Verso.